

A *Who's Boss* kiállításról

Neues Deutschland, Berlin, 2005. Február elseje

Grauen – nicht auf den ersten Blick (Második látásra:
iszony)

Cégek náci buntettekbeni részességéről az ifa-galériában

Írta: Robert Meyer

"*Stets gerne für Sie beschäftigt...*" ("Mindig öröm volt dolgozni Önnek...") a címe annak a kiállításnak, amellyel a Berlin-Mitte-i ifa galéria a hitleri náciizmus ideje alatt tevékeny német ipar szerepével foglalkozik. A kiállítók az emlékezésnek szentelik ezt munkát, amely egyáltalán nem sikítóan felszínes, bár amíg a felszín alatt ráismerünk az iszonyatra, mégis egy kevéske idobe telik. Ahogyan belépünk a galériába, négy bekeretezett képet pillantunk meg. Először Hugo Boss ötletes reklámjainak véljük ezeket, és csak esztétikai összefüggéseiket látjuk. Tanya Ury képei, mindegyik egy Bossreklámból, a művésznő portréjából és egy giccses Franco korabeli spanyol levelezőlap motívumából áll, a halálosan komoly dolgok és elbátortellizálásuk aránytalanságát érzékeltetik. A Boss cég (az SA-ruházatát gyártotta és szállította) kényszermunkásokkal dolgozott. Egy videon egy nőt látunk (Tanya Uryt), amint tuvel és cernával a Boss nevet tenyerébe ölti, közben a "*Röslein auf der Heide*" című dal csendül fel. A szekvencia megrázóan érinti az embert, míg önmagában véve van benne valami perverz. De élesen rámutat, hogy perverz környezetben perverz körülmények között perverzen cselekszünk.

A kiállítás címe egy erfurti vállalkozásra utal: evvel az elcsépeelt fordulattal "Stets gern für Sie beschäftigt..." ("Mindig öröm volt dolgozni Önnek...") fejezte be hivatalos leveleit megbízója, az SS-Bauleitung (SS építésvezetés) felé a J.A. Topf & Söhne cég, amely a koncentrációs és megsemmisítő táborok krematóriumaihoz a kemencéket szállította. Egy falon megtekinthetjük a régi gyárterületrol készült fényképeket, egy videofilmen pedig erfurti emberekkel láthatunk hallhatunk interjúkat. Közülük csak kevesen ismerik a cég múltját, tudta meg Zael Katz Ben Shalon művész. Renata Stih és Freider Schnock "*Bus Stop*" címu alkotásukkal buszmenetrendre lebontva mutatják be a megsemmisítő és koncentrációs táborokba vezető utakat.

Heidi Stern plasztikái a lengyel "*A fényképész*" címu film jeleneteit ábrázolják. A film egy fényképész munkáját dokumentálja, akit arra kértek fel, készítsen propagandafényképeket a Lodz-i gettóról. Az eredmény egyfajta technikákat tükröző hiperrealizmus lett, amelyben elvész minden emberi. A plasztikák visszaadják az embereknek identitásukat és ugyanakkor halálraítéltekként mutatják be őket, mint ahogy azok is voltak. Hangdokumentumokat hallgathatunk meg egy másik kiállított munka segítségével: interjúkat a Londonban létesített első és legrégebbi holocaust archívum alkalmazottaival.

Valamelyest elrejtve találjuk meg a kiállítás egyik mély benyomást kelto részét – ez talán szándékos, hogy ez legyen az utolsó, amit látunk. Uriel Orlow hét perces videoja csak egy régi fürdöt mutat, amelyben rövid időre egy úszó ember látható. Ezek a képek látszólag nem tartoznak ide. Ha mégis hagyjuk, hogy hassanak ránk, közvetlenül hatásuk alá kerülünk. "A gyász helye ez", állhatna itt a felirat. Ahogy a kamera elsiklik a víz fölé, zsidó gyászima hangzik el. A siratóének kötődik a vízhez. Ennek hatása valahogyan felszabadító. Mert a víz ezekben a pillanatokban tisztító ereju médiumként jelenik meg, amelyben feloldódnak fájdalom és harag. Hannah Arendt jut eszünkbe, aki így figyelmeztetett: gyászolni is tudni kell.

Tanya Ury munkásságáról

Haus der Kulturen der Welt, Berlin, 2002

"In der Kunst sollte man so weit gehen, wie es möglich ist"
(A művészetben a végsőkig kell elmenni")

Írta: Cornelia Gerner

Tanya Ury 1951-ben született Londonban, 1993 óta él Kölnben, ahol családja egy része élt, mielőtt zsidó származásuk miatt üldözni kezdték őket, amiért is menekülniük kellett. Művészetében Tanya Ury zsidó-német identitását dolgozza fel, témái a holocaust, ezen történelmi kor újraelsajátítása, a rasszizmus és a nok szerepe az emberségességétől olyannyira megfosztott történelmi összefüggésekben.

Tanya Ury Kölnben él. Emlékszik rá, hogy nagymamája és Édesanyja kölni vizet (Kölnisch Wasser) használtak. 1993-ban combjára tetováltatta a 4711-es számot. Amikor később megtudta, hogy az ellenállásban elfogott Milena Jesenskà a Ravensbrück-i KZ-ben a 4714-es számot kapta, amiatt 4711 – Kölnisch Wasser (kölni víz) volt a rabok között a beceneve, a művészno úgy érezte, most már bizonyos lehet affelől, hogy a szám valamint a tetoválás stimelnek. Tanya Ury zsidó no.

A videoperformansz *Kölnisch Wasser* (kölni víz), melyet a művészno eloször 1993-ban mutatott be, ezt a dokumentált tetoválást teszi monitoron végigkövethetővé.

Munka közben a tatoóművész és Tanya Ury a nemzeti szocializmusról (Nationalsozialismus), Németországról és Köln városáról beszélgetnek. A video másik spurján a művészno hangja hallható. Loreleiről és farsangi dalokat énekel. Másik két képernyon Ury sztrippel, a sötét hajú no hosszú szoke parókat, bor ruházatot visel, közben ismételtén zuhanyozni megy, ilyenkor a sztrippelést félbeszakítja. A stipteaset két operator rögzíti, akik egymást is felveszik. Egy negyedik monitor a nézőket mutatja, akik a stripteaset és a tetoválás folyamatát végigkövetik.

A videora felvett *Golden Showers* performansz 1997-bol való. Tanya Ury órákig eltartó türelemjáték közepette lemezes arannyal bevonatta magát. A restaurátor darabról darabra teszi fel a mezítelen testre az aranyat, amely végül mint egy kabát védelmezon veszi körbe a not. Ez a hosszadalmas procedúra, ahogyan a lemezeket egyenként elhelyezik as testen, valahogyan nyugtatóan hat, mintha sebeket kezelnének végre, hogy most csak-csak begyógyulhassanak. Végül csak a 4711-es szám látható. A videot hang nem kíséri. "Néha egészen éles hangon sikítanom kell",

mondta Ury a Radio Kölnnél elhangzott interjúban 2000 áprilisában, amikor is művészetének provokatív jellege felol faggatták. Közben pedig hangja, mely sok munkájában ki-kényszeríti az emberek figyelmét, gyengéd és lágú.

Tanya Ury saját zsidó történetével foglalkozik, mint zsidó ember és mint zsidó nő, de más kisebbségek kiszorításával is és a rasszizmussal általában. A szexualitás sok munkájában játszik ambivalens, sokféleképpen értelmezhető szerepet. Gyakran állítja szembe teste érzékiségét a néző voyeurizmusával. A néző voyeurré válik, mert a művészno így akarja és megrendezi a voyeurizmust: Bár éloben – live – sztrippel a *Kölnisch Wasser*-ben, de mégsem ott a nézőközönség előtt. Oket és Tanya Uryt egy köztes terem választja el egymástól. A publikumnak a kamera nyújt betekintést.

Több munkájában Tanya Ury összeköti a holocaust és a pornográfia témáit. Két fénykép, amelyek a *Golden Showers* kapcsán keletkeztek, a művészno nemi szervét mutatja bearanyozottan. A képek neve: *Blue Danaé*. Tanya *A Tryptich for a Jewish Princess Second Generation* c. fototriptychonon 1996-ból egy borból készült Luftwaffenkabátot (pilótakabátot) visel meztelen borén. A középso képhez egy szövegkollázs tartozik, mely saját illetve idegen szövegrészeket tartalmaz és részben nagyon provokatív mondatokat szólaltat meg a családról, a holocaustról és a fasizmusról. "Every woman adores a Fascist. The boot in the face, the brute" (Sylvia Plath) egyike ezeknek. "A társadalom meggyalázza az erotikát és az érzékiséget, amikor elválasztja a szexualitást a szerelemtől", mondja Tanya Ury. "Az emberek ma nem azért keresik egymást, hogy aztán egymásra találva szerelmeskedhessenek, hanem hogy szexuálisan kielégüljenek". A video *Hotel Chelsia – Köln* 1995-ból több variációban ezt a témát mutatja be.

Tanya Ury munkái tele vannak utalással, képekkel. Egy huszonegy részes fotosorozatnak 2000-ból *Jack the Ladder* a címe. Egymás fölé akasztva a képek három egységből álló hét hét hét lépcsőfokos 3,5 méter magas létrát alkotnak. A képtöredékek a fény és árnyék játékában egy fiatal kínai nő mutatnak egy orientális szonyeg előtt. A fekete harisnya kihangsúlyozza az emberi alak meztelenségét. Üvegszilánkokat és szegeket látni. Felfutott harisnyaszemeket és vörös körömlakkot, késeket. "Jack the lad", ez egy használatos angol kifejezés és mindenlébekanalat jelent, "ladder" létrát és felfutott harisnyaszemet. *Jack the Ladder* pedig természetesen emlékeztet "Jack the Ripper"-re.

Ez a munka Londonban és Németországban különböző kisebbségek ellen elkövetett bombamerényletek kontextusában jött létre. 2000-ben egy düsseldorfi buszmegállóban

robbant fel egy szegbomba, ahol minden héten ugyanabban az időben egy csoport orosz zsidó várakozott.

Tovább gondolva *Jack the Ladder* allúzió Jakab létrájára, amellyel Tanya Ury munkáiban évek óta foglalkozik. Jakabnak, aki testvérét be akarta csapni, hogy megfossa elszületettnek kijáró jogaitól, menekülnie kellett és számuzetésében egy égis éro lépcsorol és angyalokról álmodott. Amikor Istennel másodsor találkozott, Jakab egy angyallal küzdött meg, hogy elnyerje Isten áldását. A művészo a történettel nem ért egyet: "Gondjaim vannak az ilyen viselkedéssel", mondja Ury, "evvel a küzdo modorral. Ilyen módszerekkel akarja az ember az ég kegyét elnyerni?" Hogyan kellene inkább? "Imával és türelemmel, ezt tartanám helyesebbnek", hangzik az egyszeru válasz. A Jakab lét-rája témáról Ury 2002 oszén kiállítást rendezett Kölnben a Hochbunkerben. A kiállítás anyagának történetét *Transcending the Ladder* címmel írta meg. A tanulmány a Korridor Verlag (D) (kiadó) *From Work to Word* c. kiadványában jelent meg 2002-ben (ISBN 3-9804354-8-2).

Életrajz

Tanya Ury 1951-ben született Londonban. Érettségi után dolgozni ment, volt szakácsno, beteggondozó és betöltött még sok más munkakört. 1985-tol 1988-ig Exeterben (GB) képzoművészetet tanult, eloször 1989-ben egy évet élt Kölnben. 1988-ban szerepelt eloször munkájával a nyilvánosság előtt, 1990-ben Readingben fejezte be képzoművészeti tanulmányait Master in Fine Art végzettséggel. 1991-1992-ben a Sheffield-i Hallam Egyetem Colin Walker Fellowship in Fine Art képzoművészeti ösztöndíjában részesült.

Who's Bossról

Zeitschrift für KulturAustausch
Nr. 04/04

Thorn in the side

Az interjút Tanya Uryval Amin Farzanefar készítette

Tanya Ury Londonban született 1951-ben és 1993 óta nagyrészt Kölnben él. Művészete segít bepillantást nyerni a németországi hétköznapiok felszíne alatt továbbra is nyomokban lappangó nemzeti szocializmus (Nationalsozialismus) életébe. Ury legújabb munkáival a Hugo Boss cég nemzeti szocialista múltját és a metzingeni gyár volt kényszermunkásainak sorsát tematizálja. Az anyag 2005 január 28-ától megtekinthető az ifa galériában Berlinben, Linienstraße 139/140 alatt, a "*Stets gern für Sie beschäftigt...*" című csoportkiállítás keretén belül többek között Yael Katz Ben Shalom és Uriel Orlow művészek munkáival együtt.

Zeitschrift für KulturAustausch: Ury asszony, munkáiban Hugo Boss reklámlakátjait megváltoztatja, idegen környezetbe áthelyezi. Mégis részleteiben hogyan teszi ezt?

Tanya Ury: Kétféleképpen lehet így dolgozni, az egyik mód pedig az, ahogyan eljártam az új Boss reklámkampány: "Your fragrance Your rules" esetében. Ezen egy fiatalembert látunk, aki a kamerába tartja tenyerét. "Your Rules" (te hozod a szabályt) van ráírva. Munkám két részből tevődik össze: Ebből az új reklámból és a saját tenyeremből, amelybe behímeztem a "Boss" szót. A kettőt digitális úton hozom össze. Aztán ott a *Fashion Victim*: ott is két különböző alkotóelemet hozok össze. A "Dark Blue" (sötétkék) férfi-parfum reklámját, amin egy férfi eléggé ördögien néz le ránk a képről és a Hugo Boss logo szövegét: "The darker side of Hugo". (Hugo sötétebb oldala). Ezen is digitális úton dolgoztam tovább, a két elemet bővítve egy cikk szövegével, amely a Boss cég történetéről szól. Itt látni aztán az összes egyenruhát is. "The darker side of Hugo" – akaratlanul, ez a szlogen borzasztóan cinikusan hat. Egy galériás felháborodott, amikor meglátta a munkáimat és megkérdezte: "Mire jó ez az egész? Maga bosszút akar állni?" Én nem akarok bosszút állni, szeretném feldolgozni a múltat. Én egy zsidó-német családból származom. Sokat szenvedtünk a harmadik birodalom alatt, és természetesen az újabb generációk sem mentesültek ez alól a szenvedés alól – ez nem "múlik el".

Zeitschrift für KulturAustausch: Éppen Németországban foglalkoznak már hosszabb ideje intenzíven a múlt feldolgozásával és a történelem átvizsgálásával – mit szeretne elérni még?

Tanya Ury: Az emlékezéssel nem szabad felhagyni! A háború vége után mindent a szonyeg alá söpörtek, épp az ipar szerepét is. Mindazok, akik a náci rezsim emberei voltak, egyszerűen tovább jártak ugyanoda dolgozni. Sokmindenre csak most derül fény. És én ebben látom a rám háruló feladatot: hogy szurkáljak. "A thorn in the side", mondja az angol. A Boss munkám avval foglalkozik, hogy senki sem tudja, a divatipar hogyan gyártott kényszermunkások segítségével egyenruhákat – anélkül, hogy ezeket a munkásokat később kártalanították volna. 2004 decemberében részt vettem a Flick-Kollektion elleni tiltakozási megmozdulásban Berlinben. Hugo Boss "csak" százötven kényszermunkást alkalmazott, de a Flick fegyvergyárban ötvenezren voltak. Christian Friedrich Flick, az unoka, abban látja a jóvátétel lehetőségét, hogy képzomuveszeti gyűjteményét hét évre kölcsön adja – nem odaajándékozza! És a volt kényszermunkások ebből a pénzből nem részesülnek semmiben...

Zeitschrift für KulturAustausch: Szívesen alkalmazza munkáiban a német mitológia egy-egy kiemelt darabját: a Loreleyt, Schubert *Heideröslin* című dalát. Mit jelent Önnek ez a mondakincs?

Tanya Ury: Velük nottem fel – annak ellenére, hogy Nagybritanniában éltünk. Apám zeneszerző és zenei kritikus volt. A német zene a család hétköznapijainak része volt – és mi el is utaztunk a Loreleyhoz...

Zeitschrift für KulturAustausch: Muveinek szívesen ad trashszerű, "lepukkadt" jelleget...

Tanya Ury: Hát igen, ez a trashszerű "lepukkadt"-esztétika szélsőséges változata! Amit azonban itt Németországban pozitívabban fogadnak, mint Angliában. Amin én nagyon elcsodálkoztam. Épp most készítettem pár pólót *Boss Rune* című munkámhoz, ezeken a t-shirtken a Boss szóban szereplo két "S" betűt az SS jellegzetes betűtípusával írom. A copyshopban, ahol a pólókat csinálják, kedves emberekkel dolgozhattam, velük megbeszéltem mindent. De amikor kimentem, arra gondoltam: Senki sem tiltakozott a motívum ellen – holott tulajdonképpen be van tiltva. Már most reklámot csinálók a pólóknak a honlapomon. Vajon lesznek-e megrendelőim – és kicsodák?